

ОЦІНКА ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

Патрушева Л.І., Непсіна Г.В., Сербулова Н.А.

Медичний інститут

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

вул. 68 Десантників, 10, 54003, м. Миколаїв

lpatruseva2@gmail.com, annanep.dan@gmail.com, leto0412leto@gmail.com

Туризм – одна з галузей світової економіки, що найбільш динамічно розвиваються. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до такої форми туристичної діяльності, як екологічний туризм, який впевнено займає відповідну нішу в туристичній індустрії України. Сьогодні все більше туристів прагне відпочивати в екологічно комфортних умовах, спілкуватися з природою в процесі туристичних подорожей. Головна цінність екологічного туризму – унікальна можливість пережити почуття єдності з природою. Україна, як держава, розташована в центрі Європи, має багаті природні ресурси та самобутню історико-культурну спадщину, а також усі передумови для сталого розвитку економіки завдяки надходженням від сфери туризму. В умовах сучасної політичної ситуації в Україні відбувається трансформація усталених туристичних маршрутів. Одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку Миколаївщини є модернізація і розвиток туристичної сфери Миколаївської області. Це спрямовано на поліпшення якості життя населення, якості послуг, формування постійного туристичного потоку та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку області. Сьогодні значної уваги потребує аналіз сучасного стану рекреаційного комплексу Миколаївщини, виділення найбільш привабливих регіонів для розроблення перспективної мережі маршрутів, виявлення позитивних і негативних змін у рекреаційно-туристичній діяльності області. У представленій статті також надано визначення терміна «дестинація», його характеристику; охарактеризовано поняття «сталий туризм»; визначено сутність і принципи сталого розвитку туризму; наведено показники, що використовуються як індикатори сталого розвитку туризму. *Ключові слова:* дестинація, туризм, туристична діяльність, екологічний туризм, рекреація, фактори розвитку, Миколаївський регіон.

Evaluation of development factors of Mykolaiv tourist destination. Patrusheva L., Niepsina A., Serbulova N.

Tourism is one of the fastest growing sectors of the world economy. Recently, there has been an increased interest in such a form of tourism activity as eco-tourism, which is firmly occupying a niche in the Ukrainian tourism industry. Today, more and more tourists want to relax in ecologically comfortable conditions, to communicate with nature during their trips. The main value of eco-tourism is the unique opportunity to experience a sense of unity with nature. Ukraine, as a country located in the center of Europe, has rich natural resources, distinctive historical and cultural heritage and all the prerequisites for sustainable economic development at the expense of tourism revenues. Given the current political situation in Ukraine, the transformation of established tourist routes is underway. One of the priorities of socio-economic development of Mykolaiv region is the modernization and development of the tourism sphere. This is aimed at improving the quality of life of the population, the quality of services, forming a constant tourist flow and attracting foreign direct investment in the economy of the region. Today, much attention is needed to analyze the current state of the recreational complex of Mykolaiv region, identification the most attractive regions for the development of a promising network of routes, identification the positive and negative changes in the tourist activities of the region. Thus Mykolaiv region has the opportunity of increasing of tourist activity. It is possible to say, that a region has pre-conditions for perspective development of curatively-health, naturally-cognitive, scientifically-educational, rural, water, ethnic, sporting-health, active, excursion and other types of tourism. One of the most perspective types of rest there is ecological tourism. *Key words:* destination, tourism, tourist activity, eco-tourism, recreation, factors of development, Mykolaiv region.

Постановка проблеми. Сучасний туризм [2] – це вагомий чинник розвитку регіонів завдяки надходженням від зростаючих туристичних потоків, залучення інвестицій у формування місцевої інфраструктури, ефективного використання природно-рекреаційних та історико-культурних ресурсів території, її активного включення у національну та міжнародну торгівлю послугами. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), очікується, що кількість міжнародних туристських прибуттів в усьому світі до 2030 року буде збільшуватися в середньому на 3,3 % щороку і становитиме 1 млрд 800 млн подорожуючих [2].

Актуальність дослідження. Надзвичайно інтенсивний темп життя, незадовільний стан середовища

існування змушують міських мешканців шукати недоторкані куточки природи для відновлення духовних сил. Одним із засобів такої рекреації є екологічний туризм – вид туристичної діяльності, метою якої є пізнання особливостей мало змінених природних і традиційно культурних ландшафтів за умови збереження їхнього різноманіття [5; 6].

Україна, як держава, розташована в центрі Європи, має багаті природні ресурси, самобутню історико-культурну спадщину та всі передумови для сталого розвитку економіки завдяки надходженням від сфери туризму [2].

Для розвитку екологічного туризму Миколаївська область має надзвичайно сприятливі передумови: теплий клімат, приморське розташування, різно-

манітну геологічну будову, особливий органічний світ, вигідне географічне положення, наявність різноманітних об'єктів природно-заповідного фонду. Забезпечити потреби відпочиваючих, на нашу думку, можливо за умов визначення мережі відповідних еколого-туристичних маршрутів [5; 6].

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями полягає у розкритті визначення «туристична дестинація», дослідженні методів оцінювання рекреаційної якості території, проведенні оцінки еколого-туристичних ресурсів Миколаївської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Споживання туристичного продукту переважно відбувається у визначеному туристом місці, тобто означене територіально. Цю місцевість прийнято трактувати як туристичну дестинацію [2]. ЮНВТО вважає туристичну дестинацію основним місцем призначення туристичної поїздки, територією, відвідання якої посідає центральне місце у виборі подорожувати. Місцева туристична дестинація – це фізичний простір, в якому відвідувач проводить не менше однієї ночі. Вона включає туристичні продукти, допоміжні послуги та пам'ятки, а також туристські ресурси, відвідування яких разом із дорогою туди і назад займає не менше одного дня. Місцеві дестинації включають різні зацікавлені сторони, у багатьох випадках співпрацюють із територіально близькими об'єктами, підприємствами і громадами [2; 4].

Європейська Комісія (2000) визначила дестинацію як «територію, яка окремо ідентифікується і підтримується для туристів як місце відвідування, й у межах якої туристичний продукт виробляється одним чи декількома закладами або організаціями» [13, с. 3]. У новій редакції Закону України «Про туризм» зазначається, що «дестинація (туристична) – місце призначення туристичної подорожі (туристичної поїздки, туру, екскурсії), місце відвідування (територія, місцевість, місто, населений пункт, туристичний центр) особами, які не проживають постійно в цій місцевості і не належать до категорії місцевого населення» [2, с. 1].

Здобуття Україною незалежності та інтеграція до світового економічного простору ускладнили процеси формування вітчизняної туристичної дестинації та зумовили необхідність обґрунтування методів підвищення ефективності розвитку українського туризму, що потребує оцінки сучасної системи туристичних дестинацій різного рівня [3]. В умовах сучасної політичної ситуації в Україні відбувається трансформація усталених туристичних маршрутів. Туристи, які традиційно подорожували до Криму, змушені шукати альтернативні місця відпочинку. В цьому випадку туристичні потоки частково будуть спрямовані до Південно-Східної Європи і Туреччини, а більша частина українців з огляду на наявні фінансові можливості буде залишатись на батьківщині та визначати місця відпочинку в приморських облас-

тах [5–7]. Отже, слід очікувати збільшення кількості туристів в Одеській, Херсонській та Миколаївській областях. Враховуючи прикордонне розташування Херсонської (Крим) та Одеської (Придністров'я) областей, Миколаївська має найбільш сприятливе та безпечне положення, тобто є найбільш привабливою для спокійного відпочинку [5; 7].

Розвиток рекреаційної галузі у Миколаївському регіоні визначено Програмою соціально-економічного розвитку зон відпочинку Чорноморського узбережжя Миколаївської області (2004), Програмою розвитку туризму в Миколаївській області на 2002–2010 рр., Розпорядженням Миколаївської обласної державної адміністрації «Про основні напрями розвитку туризму в Миколаївській області на 2013–2014 роки», Програмою розвитку туристичної галузі м. Миколаєва до 2020 року та Програмою розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016–2020 роки.

Останнім часом проблемами розвитку туризму в Українському Причорномор'ї займається багато вчених: А. Молодецький, Г. Мінчева, О. Топчієв, С. Харічков, Т. Чичкалюк та інші. Питання визначення поняття «територія, яка приваблює туристів» висвітлюється в роботах вітчизняних та іноземних дослідників: І.Т. Балабанова, В.А. Квартальнова, М.О. Омуша та О.В. Музиченко-Козловської, С. Медліка тощо. Сутність туристичних дестинацій, закономірності їхнього розвитку та роль у світовій системі туризму досліджували закордонні: Н. Лейпер, М. Портер, Ф. Котлер, Р. Батлер, Х. Кім, К. Гунн, Б. Річі, Дж. Крауч, та вітчизняні вчені: В. Азар, О. Виноградова, О. Любичева, В. Цибух, Л. Дядечко, Т. Ткаченко, В. Данильчук.

Привабливість Миколаївщини для розвитку туризму досліджували такі науковці: А. Іванов, В. Кулаков, С. Січко, О. Деркач, Г. Коломієць, С. Тарашук, Т. Чичкалюк, С. Лебідь, М. Романенко та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сьогодні значної уваги потребує аналіз сучасного стану рекреаційного комплексу Миколаївщини, виділення найбільш привабливих регіонів для розроблення перспективної мережі маршрутів, виявлення позитивних і негативних змін у рекреаційно-туристичній діяльності (далі – РТД).

Новизна дослідження пов'язана з визначенням стратегії ефективного розвитку миколаївської туристичної дестинації, максимальним використанням її конкурентного потенціалу для вигідного вирішення на фоні інших дестинацій.

Методологічне або загальнонаукове значення авторського доробку полягає в подальшому аналізі сучасного стану розвитку та функціонування рекреації в Миколаївській області, що дасть змогу визначити стратегії та розробити плани конкретних дій. Це надалі забезпечить якість економічного зростання регіону.

Виклад основного матеріалу. Важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал. Одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку Миколаївщини є модернізація і розвиток туристичної сфери області, що спрямована на поліпшення якості життя населення, якості послуг, залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіону [9].

Вигідне економіко-географічне положення Миколаївської області, сприятливі кліматичні умови, насамперед вихід до Чорного моря, наявність історико-культурних пам'яток, неповторних краєвидів, багатой природної спадщини створюють сприятливі умови для формування туристично-рекреаційного комплексу. Миколаївська область володіє значним рекреаційним потенціалом – морські піщані пляжі довжиною близько 140 км; живописні ландшафти Південного Бугу; численні водосховища; джерела мінеральної води; запаси лікувальних грязей, особливо Тілігульського та Бейкуського лиманів; 141 об'єкт природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), площею близько 75,5 тис. га або 3,07 % території області, тощо [9; 8]. Основу оздоровчо-лікувального комплексу становлять зони відпочинку Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків [9; 14].

Останнім часом альтернативою санаторно-курортному відпочинку в області стає сільський (зелений) туризм. В області нараховуються 74 об'єкти зеленого туризму [9; 14].

У комплексі рекреаційних ресурсів особливе місце займають розміщені в містах і селах культурно-історичні ресурси Миколаївщини: Миколаївський зоопарк, найстаріший в Україні яхт-клуб, музей ракетних військ стратегічного призначення (є лише 2 у світі – один у Миколаївській області, другий – у США), найперша в Україні Миколаївська астрономічна обсерваторія (розташована в будівлі – пам'ятці архітектури національного значення, 1821–1827 рр.), єдиний в Україні музей суднобудування і флоту (розташований у пам'ятці архітектури національного значення – Будинку штабу флоту, 1796 р.), пам'ятка архітектури національного значення «Офіцерське зібрання» (1820 р.), пам'ятка архітектури місцевого значення «Комплекс будівель водолікарні доктора Кенігсберга» (1901 р.), «Ворота і мур суднобудівної верфі» (пам'ятка архітектури національного значення у місці, з якого починалося м. Миколаїв, 1838–1842 рр.), Миколаївський обласний краєзнавчий музей (розташований у пам'ятці архітектури національного значення «Старофлотські казарми», 1850 р.), єдиний у світі діючий пам'ятник художнику – Миколаївський обласний художній музей ім. В.В. Верацагіна, Свято-Миколаївська церква (1817 р.), католицький костел (1896 р.), синагога (1822 р.), караїмська кенаса (1841 р.), старий цвинтар XVIII–XX ст., водогінна вежа XIX ст. тощо [9–11], а також всесвітньо відомий національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» (с. Парутине

Очаківського р-ну) та о. Березань (залишки поселень стародавніх греків) – складник частина заповідника «Ольвія» [12]. У Новобузькому р-ні збереглася Пелагіївська церква XIX ст., у м. Очаків – Свято-Миколаївська церква, у м. Первомайську – Свято-Катеринівська церква [11; 14] та інші об'єкти, які забезпечують постійний туристичний інтерес до нашого регіону.

Підґрунтям розвитку екологічного туризму є достатня забезпеченість краю відповідними рекреаційно-туристичними ресурсами. Насамперед це природні ресурси – ландшафти, компоненти природи, які використовуються у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, гідрологічні, кліматичні, ґрунтово-рослинні, фауністичні). Місцями високої концентрації саме цього виду ресурсів є об'єкти та території ПЗФ [6; 7].

У процесі просторового аналізу еколого-туристичних ресурсів Миколаївської області було виділено сім найбільш привабливих ділянок, характеристику яких наведено нижче.

Кінбурнська рекреаційна ділянка охоплює Кінбурнський півострів. На території ділянки розташовані такі об'єкти ПЗФ: НПП «Білобережжя Святослава»; РЛП «Кінбурнська коса»; ділянки Чорноморського біосферного заповідника «Волижин ліс», о. Довгий, о. Круглий. Перспективними видами РТД на цій території є спортивний, пізнавальний, лікувальний і пляжно-купальний відпочинок; подорожі туристичними маршрутами та екологічними стежками; спостереження за птахами; аматорська та професійна фото- і відеозйомка [6; 7].

Чорноморсько-Тілігульська рекреаційна ділянка займає все Чорноморське узбережжя Миколаївської області та акваторію Тілігульського лиману. Територія ділянки, крім курортних зон, включає такі об'єкти ПЗФ: РЛП «Тілігульський»; місцевий заказник «Аджигол»; Бейкуська затока; о. Березань та о. Первомайський. Перспективними видами РТД тут є організований спортивний, пізнавальний, лікувально-оздоровчий, пляжно-купальний відпочинок; подорожі туристичними маршрутами та екологічними стежками; спостереження за птахами; аматорська та професійна фото- і відеозйомка [5].

Бузько-Вознесенська рекреаційна ділянка розташована в долині р. Південний Буг, від м. Миколаєва до смт Олександрівка Вознесенського р-ну. На території ділянки розташовані такі об'єкти ПЗФ: заповідне урочище «Андріївське»; лісові заказники «Варюшино», «Дорошівка», «Балабанівка»; ландшафтні заказники «Новопетрівські плавні», «Петрово-Солониський», «Михайлівський степ»; орнітологічний заказник «Бузький»; іхтіологічний заказник «Олександрівський»; гідрологічний заказник «Підземне озеро». Територія ділянки сприятлива для розвитку подорожей туристичними маршрутами та екологічними стежками; пляжно-купального відпочинку; спостереження за птахами; контролюва-

ного збирання та заготівлі грибів, ягід, рослин тощо; некомерційного та спортивного рибальства; аматорської та професійної фото- та відеозйомки [5].

Інгульська рекреаційна ділянка розташована в долині р. Інгул та р. Громоклія, від с. Михайло-Ларине до с. Возсіятське Єланецького р-ну. Серед об'єктів ПЗФ тут розташовані природний заповідник «Єланецький степ», ботанічний заказник «Михайло-Ларинський», заповідне урочище «Мар'ївське». Інгульська рекреаційна ділянка сприятлива для активного, пізнавального, пляжно-купального відпочинку, збирання та заготівлі грибів, ягід і лікарських рослин [5].

Рацінсько-Актовська рекреаційна ділянка розташована на перетині Братського, Вознесенського та Єланецького р-нів. Ділянка цікава для занять екстремальними видами спорту (скелелазіння, рафтинг); подорожей, пляжно-купального відпочинку; організації спостережень за тваринами; контрольованого збирання та заготівлі грибів, ягід, рослин; аматорської та професійної фото- і відеозйомки [5].

Мигійська рекреаційна ділянка розташована в долині р. Південний Буг, від с. Мигія до с. Бузьке. На території ділянки розташовані такі об'єкти ПЗФ: НПП «Бузький Гард», РЛП «Гранітно-Степове Побужжя». Перспективні види РТД: екстремальні види спорту (скелелазіння, рафтинг); подорожі туристичними маршрутами й екологічними стежками; спеціальні спортивні та культурно-просвітницькі заходи й акції (спортивні змагання, ігри,

тренінги, фестивалі, конкурси, виставки, ярмарки тощо); пляжно-купальний відпочинок; аматорська та професійна фото- і відеозйомка тощо [5].

Головні висновки. Беручи до уваги обставини, що склалися, Миколаївська область має нагоду підвищення активності туристичної діяльності. Об'єктивно оцінюючи туристично-рекреаційні можливості регіону, можна сказати, що область має передумови для перспективного розвитку природничо-пізнавального, лікувально-оздоровчого, дитячого, науково-освітнього, сільського, водного, етнічного, спортивно-оздоровчого, активного, екскурсійного та інших видів туризму. Одним із найбільш перспективних видів відпочинку є екологічний туризм.

Однак, осмислюючи причини незадовільної ситуації, що має місце на сучасному туристичному ринку, основну позицію в списку цих причин займає нераціональне використання рекреаційних ресурсів, недостатня увага з боку органів місцевої влади до туристичної галузі. Також на сучасному етапі рівень розвитку всіх видів туризму гальмується низкою обставин: вкрай погана якість автомобільних доріг; нерозвинена інфраструктура; відсутність достатньої інформації про місцеві рекреаційні об'єкти; відсутність реклами.

Перспективи використання результатів дослідження. Отримані наукові результати мають бути спрямовані на дослідження ефективності функціонування рекреаційного комплексу Миколаївщини, створення сприятливих умов для інвестування.

Література

1. Закон України «Про туризм». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Корж Н.В., Басюк Д.І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця : ПП «ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
3. Лужанська Т.Ю. Стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія : Економіка. 2014. Вип. 2 (2). С. 175–180.
4. Любіцева О.О., Третяков О.В. Типізація дестинацій. *Географія та туризм* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 17. С. 3–9.
5. Патрушева Л.І., Маркач Н.М. Оцінка еколого-туристичних ресурсів Миколаївської області. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. С. 54–59.
6. Патрушева Л.І., Сербулова Н.А. Перспективи розвитку екологічного туризму в Миколаївській області. *Ольвійський форум – 2014: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. С. 81–83.
7. Патрушева Л.І. Різномірнева оцінка туристичної привабливості регіонів. *Могілянські читання – 2014. Всеукраїнська науково-методична конференція «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. С. 127–128.
8. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство : навч. посібник / за ред. проф. Ф.Д. Заставного. Київ : Знання, 2006. 575 с.
9. Програма розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016–2020 роки. Затверджено рішенням обласної ради 10 червня 2016 р. № 6. URL: http://www.mk.gov.ua/ua/oda/pidrozydyly/molod_turizm/programs/1581060723.
10. Програма розвитку туристичної галузі міста Миколаєва до 2020 року. Затверджено рішенням Миколаївської міської ради від 14 березня 2019 р. № 51/4. URL: <https://mkrada.gov.ua/documents/31131.html>.
11. Северіна Л.А. Туристичні ресурси Миколаївщини : путівник. Миколаїв : Вид-во Південнослов'янського інституту КСУ, 2007. 140 с.
12. Січко С.М. Туристично-рекреаційний комплекс Миколаївщини. *Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського*. – Миколаїв. URL: http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Economics/58910.doc.htm.
13. Зорин А.И. Концептуальное дидактическое проектирование туристических дестинаций : учеб.-метод. пособие. Москва : Советский спорт, 2012. 79 с.
14. Юрченко С.А. Инфраструктура мира : учеб. пособие. Харьков : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2006. 328 с.